DISSERTATIO DE ANTHOLYZA

♦

THUNBERG

DISSERTATIO
DE
ANTHOLYZA

QUAM
VENIA EXPER. ORD. MED. UPSAL.
PRÆSIDE

CAROL. PETR. THUNBERG

EQUITE AURAT. REG. ORD. DE VASA,
MED. DOCT. PROF. MED. ET BOT. REG. ET ORD. ACAD. CÆSAR. PETROPOL. ET NAT. CURIOS. REG. SCIENT. LOND. HOLM. SOCIET. SCIENT. UPS. PHILAD. PATR. HOLM. ET CIV. OECON. FINL. BEROL. NAT. SCRUT. PARIS. HAFN. ET HALENS. HIST. NAT. LUND. HARLEM. AMSTELD. ZELAND. NIDROSIENS. TICINENS. IENENS. LINN. LONDIN. PHYS. ET PHYTOGRAPH. GÖTTINGENS. NANCIENS. MED. MONSPEL. MED. MATRITENS. MEDIC. ET NAT. STUDIOS. EDIMBURG. MEMBRO NEC NON ACAD. SCIENT. PARIS. MONSPELIENS. AGRICULT. PARIS. MEDIC. LONDIN. SCANDINAV. FLORENTIN. ET BATAVIN. IND. OR. CORRESPOND.

PRO GRADU MEDICO

P. P.
JOHANNES EK
ROSLAGUS

IN AUDIT. BOTAN. D. X JUNII MDCCCIII
H. A. ET P. M. S.

UPSALIÆ,
TYPIS EDMANNIANIS.

§. I.

Plantas inter Bulbosas, quæ florum quadam elegantia superbiunt, non infimum certe locum meretur Antholyza. Hæc promontorii bonæ spei incola, ejusque depressiorum locorum ornamentum vernale, Europeis innotuit quidem ante seculum, sed recentiori ævo pluribus novis speciebus ditata fuit. Sic Rudbeckio notæ fuerunt Antholyza *æthiopica* & *ringens*; Morisonio, Cornuti & Plukenetio *æthiopica*; Büttnero *cunonia*; Millero *cunonia* & *ringens*; Commelino, Breynio *ringens*, omnes a Linnæo in Speciebus plantarum recensitæ. Reliquæ species, Antholyza scilicet *lucidor*, *nervosa* & *plicata* a Cel. Præside in loco natali lectæ Botanicis ante triginta circiter annos innotuerunt. Cumque hæ species minus hucusque complete sint descriptæ, hanc operam in nos suscipere voluimus.

Inter Triandras Liliaceas proxime accedit Antholyza ad Gladiolum; differt vero ab illo prolixiori genere, corollæ laciniis inæqualibus, ut ex charactere insequenti patet.

§. II.

Character Genericus:

Cal. *spatha* bivalvis, persistens.
Corolla monopetala, ringens: *Tubus* basi filiformis; dein latior, sensim dilatatus, curvatus. *Limbus* 6-fidus:

Labium ſuperius majus & longius; *inferioris* laciniæ breviores, reflexæ.

STAM. *Filamenta* tria elongata.
Antheræ oblongæ, erectæ.

PIST. *Germen* inferum.
Stylus filiformis, *Stigmate* trifido.

PERIC. *Capſula* trigona, trilocularis.
Semina plura.

Character Eſſentialis: corolla ringens, laciniis inferioribus minoribus reflexis.

§. III.

Character Specierum:

Spica ſimplici 1. *A. lucidor:* foliis baſi filiformibus apice linearibus nervoſis, ſpica diſticha.

2. *A. æthiopica:* foliis elliptico-enſiformibus nervoſis, ſpica diſticha.

3. *A. nervoſa:* foliis enſiformibus glabris, quadrinervoſis, ſpica diſticha.

4. *A. cunonia:* foliis enſiformibus glabris ſtriatis, ſpica diſticha.

5. *A. ringens:* foliis enſiformibus plicatis, ſpica ſecunda, ſpathis lanceolatis glabris.

6. *A. plicata:* foliis enſiformibus plicatis, ſpicis ſecundis, ſpathis ovatis villoſis.

§. IV.

Deſcriptio Specierum.

ANTHOLYZA.

lucidor. Radix profunde inſidens, ſcapo baſi ſquamato.

Scapus teres, articulatus, flexuoſo-erectus, glaber, lævis, pedalis.

Fo-

Folia radicalia circiter tria, basi filiformia, inde lineari-ensiformia, nervosa, flaccida, glabra, longitudine scapi.

Bracteæ in scapo ad singulum articulum solitariæ, foliaceæ, basi latæ, inde filiformi-setaceæ, convolutæ, palmares.

Flores terminales, spicati, purpurei.

Spica oblonga, disticha, imbricata floribus approximatis plurimis.

Spatha ovata, brunnea, glabra, longitudine dimidia tubi.

Corolla 1-petala, ringens, purpurea: Tubus duplex, inferne filiformis, supra genu cylindricus, curvus, limbi labium inferius paullo brevius, reflexum.

Obs. valde affinis Gladiolis ob limbum subæqualem.

A. æthiopica. *Scapus* teres absque articulis, glaber, erectus, pedalis, usque bipedalis.

Folia elliptico-ensiformia, seu basi attenuata, & versus apicem angustata, nervosa, erecto-patula, circiter quatuor, longitudine fere scapi.

Bracteæ in scapo paucæ, lanceolato-setaceæ, breves.

Flores terminales, spicati, purpurei.

Spica sæpe pauciflora, disticha, floribus remotis.

Spatha oblonga, acuta, tubo brevior.

Corolla 1-petala, ringens, purpurea.

Tubus basi filiformis, dein cylindricus, curvatus. Limbi labium superius fornicatum, erecto patens; inferius longe brevius, reflexum.

Distincta 1:o a *cunonia* foliis ensiformibus, utrinque attenuatis, sed basi tamen non filiformibus;

2:o a *lucidor:* a. scapo non articulato.
b. bracteis paucis, brevibus.
c. foliis basi non filiformibus.

d. ſpica minus denſe imbricata.
e. corolla magis ringenti & inæquali.

A. *nervoſa.* *Folia* radicalia, circiter tria vel quatuor, enſiformia, acuta, glabra, integra, nervis quatuor flaveſcentibus, exſtantibus notata, erecta, longitudine fere ſcapi.

Scapus teres flexuoſus, erectus, glaber, pedalis & ultra.

Flores diſtichi, approximati, incarnati, cernui in ſpica ovata, ſubfaſtigiata.

Spathæ ovatæ, brunneæ, tubo multo breviores.

Tubus corollæ baſi filiformis, dein cylindricus, curvatus. Limbus bilabiatus, labio inferiori, paulo breviori, reflexo.

Differt foliorum nervis exſtantibus, elevatis.

A. *cunonia.* *Scapus* ſimplex, foliis fere totus vaginatus, teres, erectus, glaber, pedalis & ultra.

Folia ſcapum obverſo margine vaginantia, alternantia, enſiformia, acuta, glabra, erecta tenuisſime ſtriata interjectis plurimis nervis, flaveſcentibus tenuisſimis, linea media majori in carina, pollicem fere lata, ſcapo breviora, ſuperioribus ſenſim brevioribus.

Flores disſtichi vel ſecundi, purpurei, cernui, remoti in ſpica digitali.

Spatha bivalvis, oblonga, acuta, viridis, margine rufeſcente, concava, glabra tubi, filo brevior.

Corolla monopetala, ſupera, purpurea ſtriis flavis. Tubus cylindricus, ſtriato-angulatus, baſi filiformis, curvatus. Limbus baſi prope tubum inflatus, curvatus, inferne compreſſo-carinatus, apice ringens 6-partitus: lacinia ſuprema longisſima, curvata, fornicata obtuſa; duæ laterales ſuperiores patentes, inferiores tres, profundius diviſæ, reflexæ.

Fi-

Filamenta tria, adſcendentia, curvata, baſi limbi inſerta, filiformia, ſenſim attenuata, ſulco longitudinali exarata, corolla longiora, alba.

Antheræ oblongæ, erectæ.

Germen inferum, 6-angulatum, glabrum.

Stylus filiformis, longitudine ſtaminum, eisque tenuior.

Stigma ſimplex.

Capſula obovata, obſolete trigona, 6 ſtriata glabra, obtuſa, trivalvis, trilocularis.

Semina plurima, ovata, glabra.

A. *ringens*. *Bulbus* profunde inſidens, magnitudine juglandis.

Scapus profundus ſub arena, ſupra brevisſimus, ſæpe vix pollicaris, totus foliis veſtitus, villoſus, dichotomus flexuoſus.

Folia plura, usque decem, obverſe vaginantia, enſiformia, acuta, plicata, ſulcis interjectis profundis, lineis elevatis flaveſcentibus, pluribus notata, erecta, glabra, longitudine totius plantæ ſeu a vaginis ſpithamæa.

Flores plurimi, approximati, ſecundi, erecti, purpurei, magni & ſpecioſi.

Rachis flexuoſa, hirſuta.

Bracteæ lanceolatæ, acutæ cum cuspide, ſtriatæ, glabræ, baſi villoſæ, erectæ, ſesquipollicares.

Corolla monopetala, ringens, incarnata. Labium ſuperius longius, erectum; inferius horizontale. Rictus amplisſimus.

Stamina erecta, intra labium ſuperius incluſa.

A. plicata. *Bulbus* profunde inſidens.

Scapus ſub terra profundus, ſupra flexuoſus, ſubangulatus, hirſutus, polyſtachyus, erectus, pedalis.

Folia vaginantia, equitantia, enſiformia, acuta plicata, nervis flaveſcentibus, exſtantibus, notata, tenuisſime villoſa, erecta, ſcapo breviora.

Flo-

Flores ſpicati, ſecundi, erecti purpurei.
Spicæ plurimæ, ſex vel ſeptem, alternæ, patenti-erectæ, multifloræ, imbricatæ, rachide villoſa.
Spathæ ovatæ, apice ferrugineæ, ſublaceræ, tenuisſime ſtriatæ, villoſæ, tubo paullo breviores, ungviculares.
Corollæ tubus curvatus, cylindricus. Labium ſuperius erecto-patens, longius; inferius paullo brevius. Rictus mediocris.
Differt a *A. ringente* cui valde ſimilis & affinis:
1. ſcapo multo altiore.
2. ſpicis florum longe pluribus.
3. corollis anguſtioribus, fauce minus divaricata.
4. foliis & ſpathis villoſis.

§. V.

Synonymia.

Patet ex Spec. Plant. Wildenow — T. I. p. 221, 222, & 223 atque Syſt. veget. per Gmelinum.

§. VI.

Locus.

Creſcunt omnes in Africæ auſtralis promontorio, bonæ ſpei dicto, ſæpe locis arenoſis depresſis & vere inundatis. Imprimis vero occurrit
lucidor in campis ſabuloſis prope Conſtantiam;
æthiopica ad latera rivulorum in ſylvis Hauteniquis & alibi.
anonia in regionibus circum urbem, ad latera Fosſarum.

rin-

ringens vulgatisſima in dunis extra urbem, in Swartland, prope Conſtantiam & alibi.
plicata rarior occurrit in dunis prope littus maris infra verloren valley.

§. VII.

Florendi tempus

Incidit verno tempore poſt pluvias; ſic floret *æthiopica* menſibus Novembri & Decembri;
cunonia a Septembri usque in Majum;
lucidor usque in Aprilis & ſequentes Menſes;
ringens Julio Auguſto & Septembri;
plicata inprimis Octobri.

§. VIII.

Uſus.

Inter rariora & ſplendidiora Hortorum ornamenta merito numerari poteſt, hoc genus, aridisſimos & ſabuloſos campos Africæ non parum decorans, non florum modo ſingulari ſtructura, ſed colore ſanguineo ſpicæ elongatæ longe ſplendidisſimo.

THESES

I.

Nimiam, vel saltem illi vicinam, qua gaudent feminæ, tum animi tum corporis mobilitatem, sexualibus illarum, quæ ceteris prævalent, functionibus tribuendam esse suspicamur.

II.

Eadem videlicet, tantum abest, ut nociva in se sit habenda, ut potius conceptioni, partui, aliisque sexualibus levandis auxilietur.

III.

Vitiari autem eandem, suosque, nostra inprimis ætate, sæpius excedere limites, frequentiores docent morbi, nimiæ mobilitalis propagines, *spasmus*, *convulsio*, *hysteria* & variæ mentales neuroses.

IV.

Fortuita scilicet morum legumque vincula, quo magis naturæ adversantur, eo infestiora sanitati sunt; namque exuere naturam, ut honestati servias, vano sæpius experieris conatu, eventu semper periculosissimo; illa enim numquam inulta, sive nimia in abstinentia, sive in luxuria peccaveris, sua ludibria patietur.

V.

Mobilitati vero exagitatæ etiam hoc tribuendum videtur, quod *Opium* certissimum sexui alteri somniferum, optatos feminis vix præstet effectus, nisi aliis mixtum antispasmodicis propinetur.

VI.

Feliciori temporis audaciæ id acceptum referimus, quod *Argentum Nitratum*, medicamentum jam præbeat internum; quod vero, etiamsi merito inter validissima numeretur antispasmodica, vix tamen nisi roborando, vim sedandi exserere posse, contendere ausi sumus.

VII.

Speciosa magis, quam ut valde ad rem pertineret, nobis visa est quæstio: fuerint *variolæ vaccinæ* ante nostram ætatem cognitæ, nec ne; quod vero hoc jamdudum affirmare possumus, eorum tribuendum est laboribus, qui sollicite omnia pertentant, ut utilissimæ rei fidem favoremque hominum concilient; horum tamen conatus, licet maximi sint æstimandi, vix aut ne vix quidem sufficient, nisi temporis successu victrix accedat experientia, judicia naturæ confirmatura; dum vero sæculum, novitatum ferax, suo invento gloriatur, non bene parta uteremur victoria, si inertiam illis, qui, factis probe cognitis, usum eorum neglexerunt, tanto non verteremus dedecori, quantos meritissimo honores tribuimus Jennero, quem summis laudibus seram posteritatem prosecuturam esse, persvasissimum habemus.